

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу **ЧІКОВА Іллі Анатолійовича** на тему:
«Інноваційний механізм підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств» представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка

Актуальність теми дисертації. В основі стабільного економічного зростання, з урахуванням інноваційних перетворень світової господарської системи, лежить інноваційний шлях розвитку аграрних підприємств, який характеризується удосконаленням виробничої бази, оновленням системи ресурсного та матеріально-технічного забезпечення, адаптацією до вимог зовнішнього середовища. В сучасних умовах відбувається загострення конкурентної боротьби, завдяки якій більш ефективними та успішними стають підприємства, що спрямовують ресурси на створення різного виду інновацій та посилення інноваційної діяльності. Тому дослідження в даному напрямі є актуальними.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану наукових досліджень Вінницького національного аграрного університету і є складовою частиною науково-дослідних тем: «Організаційно-економічний механізм розвитку конкурентоспроможного виробництва та переробки сільськогосподарської продукції» (номер державної реєстрації 0116U006037, 2016-2018 рр.), де автором досліджено теоретичні підходи до трактування понять «інновація», «конкуренція» та сформовано власне авторське бачення щодо розуміння сутності цих понять; «Економіко-математичне моделювання управлінських процесів та їх інформаційна підтримка для підприємств АПК» (номер державної реєстрації 0113U002379, 2019-2021 р.), у межах якої автором досліджено та систематизовано підходи до оцінки конкурентоспроможності аграрних підприємств; «Управління ланцюгами постачання в умовах діджиталізації економіки» (0121U109445, 2021-2023 рр.), де автором запропоновано модель нечіткої логіки ідентифікації стадій життєвого циклу

суб'єктів господарювання.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є теоретико-методичне обґрунтування засад формування інноваційного механізму підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств на основі системного поєднання показників конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу з урахуванням стадій життєвого циклу суб'єктів господарювання.

Для досягнення цієї мети були поставлені та вирішені такі завдання:

- ідентифікувати поняття «інноваційна діяльність» та «інноваційний процес» у формуванні інноваційного механізму підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств;

- проаналізувати існуючі методи оцінки конкурентоспроможності аграрних підприємств у контексті формування інноваційних переваг;

- визначити місце науково-технічного прогресу як складової інноваційного механізму у підвищенні конкурентоспроможності аграрних підприємств;

- оцінити сучасний стан та тенденції розвитку аграрних підприємств;

- виявити та оцінити напрями інноваційного розвитку аграрних підприємств;

- провести діагностування конкурентоспроможності аграрних підприємств шляхом використання методів нейромережевого моделювання на основі характеристик латентності;

- запропонувати підхід щодо визначення стадій життєвого циклу аграрних підприємств як передумови формування їх стратегій підвищення конкурентоспроможності;

- запропонувати модель ідентифікації рівня готовності аграрних підприємств до інноваційних трансформацій;

- сформулювати порядок вибору стратегій підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств з урахуванням стадій життєвого циклу суб'єктів господарювання.

Об'єкт дослідження – процеси підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методичних і прикладних засад забезпечення функціонування інноваційного механізму підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Наукова новизна полягає у розробці комплексної методики вибору та обґрунтування стратегій підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств з урахуванням інноваційно-активного вектору їх діяльності.

Найбільш суттєві наукові результати дисертаційної роботи, що містять наукову новизну і характеризують особистий внесок автора, наступні:

вперше:

- розроблено систему заходів із формування порядку вибору стратегій підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств шляхом запровадження інноваційного механізму, який ґрунтується на посиленні конкурентних позицій відповідно життєвого циклу суб'єктів господарювання та рівня їх готовності до інноваційних трансформацій;

удосконалено:

- підходи щодо теорій розвитку науково-технічного прогресу, що дозволили виявити зміни стану функціонування економічної системи, побудувати процес завершення життєвого циклу попереднього та порядок становлення нового технологічного укладу;

- діагностування конкурентоспроможності аграрних підприємств, що дозволяє враховувати принципи нейромережевого моделювання для побудови складних, адаптивних та гнучких моделей виявлення сильних сторін у діяльності аграрних підприємств;

- підхід до визначення стадій життєвого циклу аграрних підприємств, який, на відміну від наявних, пропонує використовувати синтез теорії нечіткої логіки та нечітких часових рядів для відслідковування коливань грошових потоків підприємств у процесі їх господарської діяльності;

- процес ідентифікування рівня готовності аграрних підприємств до

інноваційних трансформацій, який, на відміну від наявних, ґрунтується на визначенні обсягу забезпеченості фінансовими ресурсами для формування інноваційного потенціалу;

– комплексну методичку вибору та обґрунтування стратегій підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств, яка, на відміну від наявних, ґрунтується на визначенні інноваційного вектору розвитку підприємства, виходячи із можливого інноваційного потенціалу;

набули подальшого розвитку:

– положення теорії інновації в частині авторського бачення розуміння сутності поняття «інновація», що дозволяє сформулювати категорії «інноваційна діяльність» та «інноваційний процес» у розумінні функціонування інноваційного механізму;

– використання понять щодо динамічності розвитку аграрного ринку у частині авторського бачення сутності «інноваційна конкурентоспроможність» у теоретичних підходах про конкуренцію, конкурентоспроможність, конкурентні переваги, з метою визначення складу інноваційного механізму підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств в умовах посилення ролі науково-технічного прогресу;

– оцінювальні аспекти сучасного стану та тенденцій розвитку аграрних підприємств, виходячи із державних пріоритетів підтримки аграрного сектору економіки шляхом використання коштів державного бюджету;

– порядок визначення перспектив інноваційної діяльності підприємств через запропоновану порівняльну систему, що дозволяє орієнтуватися на індекс ефективності інновацій держави порівняно з іншими країнами світу;

– підходи запровадження теорії життєвого циклу суб'єктів господарювання у контексті виявлення вектору інноваційного розвитку економічних систем для ідентифікації їх системи цілей на стадіях «зародження», «росту», «зрілості» та «спаду» з метою вибору стратегій підвищення здатності до ефективного функціонування аграрних підприємств.

Зазначені наукові положення, висновки і рекомендації є достатньо

обґрунтованими, що підтверджується використанням діалектичного методу пізнання економічних явищ та процесів, фундаментальних праць учених-економістів, чинних нормативно-правових актів та системою методів дослідження у вирішенні поставлених завдань та досягнення мети.

Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів підтверджується також їх апробацією на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях (22 науково-практичні конференції); публікацією у фахових наукових виданнях (23 наукові праці, в т.ч. у міжнародних наукометричних базах Scopus та WoS).

Практичне значення одержаних результатів. Окремі наукові розробки автора щодо підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств на інноваційній основі використовуються у практичній діяльності аграрних підприємств Вінницької області, зокрема: СФГ «ЯВІР» під час визначення рівня конкурентоспроможності, застосовуючи підхід інтегральної оцінки конкурентоспроможності аграрних підприємств, який полягає у зведенні показників господарської діяльності підприємства з метою визначення його конкурентних позицій (довідка № 103 від 17.12.2018 р.); ФГ «Ірина-О.Т.» під час ідентифікації рівня інноваційного потенціалу, як передумови формування механізмів раціонального використання ресурсів для здійснення інноваційної діяльності (довідка № 51/3 від 30.05.2020 р.); ТОВ «Бізнес Агро Імперія» під час визначення стадій життєвого циклу з метою виявлення вектору розвитку суб'єкта господарювання (довідка № 64 від 21.05.2022 р.).

Положення дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Вінницького національного аграрного університету під час викладання окремих частин навчальних дисциплін «Інформаційні системи і технології у фінансах», «Електронна комерція». Практичне значення одержаних наукових результатів зумовило їх впровадження у навчально-методичний процес та наукову роботу кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики (довідка № 01.1-60-1563 від 02.10.2020 р.).

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються. Дисертаційна робота відповідає вимогам до досліджень такого рівня. Роботу виконано на належному науковому рівні. У дисертаційній роботі досліджено, теоретично узагальнено та вирішено наукове завдання щодо розв'язання актуальної наукової задачі, спрямованої на удосконалення теоретико-методичного базису та формування інноваційного механізму підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств в сучасних умовах із урахуванням фактору життєвого циклу суб'єктів господарювання.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота викладена на 312 сторінках комп'ютерного тексту (із них основного – 197). Вона складається з вступу, 3 розділів, висновків та рекомендацій виробництву, 22 додатків, списку використаної літератури, що налічує 289 найменувань. Робота містить 34 таблиці та 64 рисунка.

Здобувач обґрунтовано подає актуальність теми, звертає увагу на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. У дисертаційній роботі сформульовано мету і завдання, об'єкт і предмет дослідження, методи дослідження, наукову новизну, практичне значення результатів, задекларовано особистий авторський внесок.

В дисертації здобувачем розглянуто теоретичні підходи до трактувань понять теорії інновацій та конкуренції; сформовано та обґрунтовано основні теоретичні засади та напрями формування інноваційного механізму підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств; визначено місце науково-технічного прогресу складової інноваційного механізму у підвищенні конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Виявлені в процесі дослідження тенденції розвитку аграрних підприємств дозволили визначити напрями їх інноваційного удосконалення; запропоновано нейромережеву модель діагностування конкурентоспроможності аграрних підприємств ґрунтуючись на характеристиці латентності показника, що дозволило здійснити групування

досліджуваних підприємств за рівнями конкурентоспроможності.

Заслуговує на увагу запропонована модель ідентифікації стадій життєвого циклу аграрних підприємств як передумови формування стратегій підвищення їх конкурентоспроможності на основі визначеної системи цілей діяльності суб'єктів господарювання, що дало можливість сформувати лінгвістичну карту періодизації стадій життєвого циклу з метою виявлення напрямів інноваційного розвитку аграрних підприємств враховуючи рівень їх готовності до інноваційних трансформацій.

Висновки є науково обґрунтованими та спрямовані на вирішення питань формування інноваційного механізму підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств на основі системного поєднання показників інноваційного потенціалу та урахуванням стадій життєвого циклу суб'єктів господарювання.

Не дивлячись на високий науковий рівень, оригінальність та новизну результатів представленого наукового дослідження, його значення для теорії та практики аграрної сфери, слід звернути увагу на такі зауваження, побажання та дискусійні питання дисертаційної роботи Чікова І.А.:

1. Вважаємо, що в основі інноваційного механізму підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств мають бути структурні, організаційно-економічні, технологічні та управлінські зміни, що забезпечують насиченість ринку різноманітною конкурентною аграрною продукцією. Але роль таких змін в дисертації не висвітлюється.

2. Не достатньо розкриті інституційні та ринкові фактори конкурентоспроможності аграрних підприємств, серед яких: підвищення ефективності конкурентної політики, розробка програм та проєктів із виробництва конкурентних видів продукції, впровадження стратегічних екологічних технологій та нових форм господарювання. Таким факторам в роботі не надано достатньої уваги.

3. У п. 3.1. дисертації наведено підхід ідентифікації стадій життєвого циклу аграрних підприємств на основі синтезу методів нечіткої логіки та нечітких часових рядів, однак його складність полягає у насиченому

математичному апараті тому виникає питання у його практичній реалізації на аграрних підприємствах.

Загалом, наведені зауваження принципово не впливають на наукову та практичну цінність одержаних автором результатів дослідження і не знижують в цілому достатньо високої позитивної оцінки дисертаційної роботи Чікова І.А.

Загальний висновок. З огляду на актуальність, новизну, важливість отриманих автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків, вважаю, що дисертаційна робота Чікова Іллі Анатолійовича «Інноваційний механізм підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств», відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», а також відповідає вимогам, передбаченим вимогам освітньо-наукової програми, яку успішно завершив здобувач, вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44), а її автор Чіков Ілля Анатолійович може бути рекомендований для присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 Економіка.

Рецензент

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та
підприємницької діяльності,
декан факультету економіки та
підприємництва
Вінницького національного аграрного
університету

Ольга ХАСЦЬКА

Підпис Хасцької О.П. засвідчую

Вчений секретар

Галина ШПАКОВСЬКА